

UMEÅ UNIVERSITET

Ert dnr:U2022/02386

Uppdrag att genomlys utbildningsutbudet för livslångt lärande och omställning

Uppdrag

Umeå universitet har fått regeringens uppdrag att mot bakgrund av införandet av det nya omställningsstudiestödet

-övergripande analysera befintligt utbildningsutbud avseende innehåll och form

-övergripande beskriva hur befintligt utbud bidrar till att möta de behov av utbildning som det nya stödet ger upphov till

- bedöma om det finns ytterligare behov och, om så är fallet, hur Umeå universitet inom våra befintliga ramar planerar att utveckla utbudet för att stärka tillgången till utbildning för livslångt lärande och omställning.

Inledning

Umeå universitet arbetar med livslångt lärande utifrån breda vedertagna definitioner:

Livslångt lärande är en enskild individs möjlighet och ansvar att utvecklas och lära sig nya saker under hela livet.¹

Livslångt lärande kan innebära²

1. fortbildning (för att hantera ökad komplexitet i samma arbetsuppgifter),
2. vidareutbildning (för att hantera nya arbetsuppgifter),
3. karriärväxling (för att helt byta karriär) och
4. bildning (för personlig utveckling)

Fokus för Umeå universitets utbud av livslångt lärande ska vara utbildning där akademiska mervärden, t ex kvalitet och vetenskapligt förankrad kunskap, tas tillvara inom samtliga av dessa områden.

Intresset för högskolestudier hänger tätt samman med arbetsmarknaden och hur den utvecklas. Norrbotten och därefter Västerbotten, varifrån Umeå universitet rekryterar en stor del av sina studenter, har i nationell jämförelse mycket låg arbetslöshet. Då efterfrågan på arbetskraft är så stor i norra Sverige är det oklart vilken betydelse omställningsstudiestödet kommer att ha i regionen då ett kriterium för att få stödet är att det ska stärka individens ställning på arbetsmarknaden.

¹ https://samsynwiki.su.se/wiki/Livsl%C3%A5ngt_l%C3%A4rande
² Styr- och resursutredningen (Strut U 2017:05)

UMEÅ UNIVERSITET

Det finns många rapporter och analyser av arbetsmarknadens behov av vissa yrkesgrupper såväl i dag som på längre sikt. Beroende på rapporternas grad av upplösning kan de vara svåra att tolka då en viss yrkesgrupp inte alltid har en direkt koppling till en viss utbildning, med undantag för till exempel legitimationsutbildningarna. Analyser av tillgång och efterfrågan på arbetskraft är heller inte entydiga, vilket bland annat kan bero på regionala skillnader.

Ytterligare utmaning i arbetet med denna analys är att definiera vilka kompetenshöjande utbildningar som fortsatt ska ges som uppdragsutbildning och därmed finansieras av arbetsgivare respektive vilka utbildningar som stärker individens anställningstrygghet och därmed ska ingå i det reguljära utbudet. Vilka utbildningar, kunskaper och kompetenser som arbetsgivarna efterfrågar inom olika yrken är dessutom i ständig förändring. Det har heller inte varit möjligt att under hösten 2022 få kvalitativa uppgifter om vilka högskoleutbildningar som sökts och dessutom blivit beviljade omställningsstudiestöd.

Avgränsning

Baserat på ovan angivna uppdrag avgränsas i denna rapport Umeå universitets målgrupp för livslångt lärande till tidigare eller nuvarande yrkesverksamma personer med högskolebehörighet eller tidigare högskoleutbildning.

Utbildningsutbud

Umeå universitet är ett bredduniversitet med utbildning och forskning inom humaniora, medicin, natur- och teknikvetenskap, samhällsvetenskap, utbildningsvetenskap samt det konstnärliga området. Umeå universitet hade år 2021 omkring 37 000 registrerade studenter (ca 18 700 helårsstudenter). Vid universitetet erbjuds drygt 150 utbildningsprogram på grundnivå och avancerad nivå samt ca 2 700 kurser varav 1 500 utlyses som fristående kurser.

Umeå universitet bedömer att bredden och djupet i de kurser och program som erbjuds inom universitetets reguljära utbildningsutbud utgör huvudalternativet för att innehållsligt möta behovet av livslångt lärande och omställning. Umeå universitet har således inte genomfört någon heltäckande detaljerad inventering av vilka utbildningsprogram och kurser som innehållsligt skulle kunna bedömas vara särskilt attraktiva för yrkesverksamma i behov av livslångt lärande och omställning. Enligt statistik från CSN var dock Umeå universitet den 2 november 2022 den tredje mest sökta utbildningsanordnaren av personer som ansökt om omställningsstudiestöd.

Rektor är högsta ansvarig för Umeå universitets sammantagna utbildningsutbud. Universitetet är dock en decentraliserad organisation där fakulteterna har stor autonomi och rådighet att styra och utveckla sina verksamheter efter egna förutsättningar och behov. I detta ingår också att fakulteterna ansvarar för planering och utveckling av sitt utbildningsutbud. Det innebär att arbetet med att främja livslångt lärande ser olika ut avseende innehåll, form och omfattning vid olika fakulteter. Dock pekar den universitetsgemensamma visionen på ambitionen *Umeå universitet erbjuder flexibla utbildningar som möter behoven i ett föränderligt arbetsliv som förutsätter livslångt lärande.*

Utbildningsutbud på avancerad nivå

Universitetets bedömning är att den avancerade nivån bör vara av särskilt intresse för yrkesverksamma med tidigare högskoleutbildning som vill bredda eller spetsa sina yrkeskunskaper eller karriärväxla. Vid Umeå universitet finns ett flertal program på avancerad nivå (38 st) där det är möjligt att erhålla en magisterexamen efter ett års studier. Omfattningen av dessa utbildningar faller därmed också inom ramen för de krav som ställs för att få omställningsstudiestöd.

Samtliga av dessa utbildningar kan utgöra en väg för de som vill vidareutbilda sig och några är direkt utformade för att möta behov av kompetensutveckling för vissa yrkesgrupper, t ex

UMEÅ UNIVERSITET

Magisterprogrammet i mark- och miljörett vars målgrupp finns inom lantmäteribranschen samt Magisterprogrammet i polisiärt arbete. Det senare är särskilt viktigt för polismyndigheten och för en professionalisering av den polisiära yrkesrollen, men programmet är också öppet för individer med annan utbildning, t ex socionomer och sociologer. Ingående kurser erbjuds också som fristående vilket möjliggör kompetensutveckling för den som är i behov av en mer avgränsad utbildning. Det relativt nyinrättade ettåriga Hälso- och sjukvårdskuratorsprogrammet riktar sig personer med socionomexamen. De första kullen som antogs hösten 2022 utgörs främst av personer som har hunnit yrkesarbeta ett antal år. Ytterligare ett exempel är Magisterprogrammet i medie- och kommunikationsvetenskap där studenterna ska nå breddad kompetens i problemlösning i arbetsliv och för fortsatta akademiska studier. Kurserna i magisterprogram erbjuds även som fristående kurser.

Analys av matchning mellan arbetsmarknadens behov och Umeå universitets utbud

I syfte att förstå vilka behov och potentiellt antal studenter som kan finnas på den regionala arbetsmarknaden vad gäller kompetensutveckling och kompetensväxling har Umeå universitet utgått från de regionala matchningsindikatorer SCB har tagit fram³. Sammantaget uppskattas behovet av kompetensutveckling i de valda regionerna gälla 4550 anställda och behovet av kompetensväxling gälla för ungefär 14 000 personer.

I den förenklade analysen anses en anställd som har utbildning inom rätt område, men på för låg nivå vara i behov av kompetensutveckling. En anställd som har utbildning på rätt nivå men inom delvis fel område anses vara i behov av kompetensväxling/kompetensbreddning. Ur register är det endast möjligt att extrahera storleksordningen på potentiella behov, de faktiska behoven är i princip omöjliga att få kännedom om utan långtgående dialoger med individuella företag och anställda.

I analysen har underlag från FA-regionerna FA41 Östersund, FA42 Sundsvall, FA44 Örnsköldsvik, FA48 Umeå, FA52 Skellefteå samt FA55 Luleå för 2020 ingått. Sammantaget omfattar analysen 209 669 anställda uppdelade i 78 olika utbildningsgrupper. I Bilaga tabell 1 visas ett urval av utbildningar som sammantaget svarar för 95 procent av behovet av kompetensutveckling. I Bilaga tabell 2 visas ett urval som sammantaget svarar för 82 procent av behovet för kompetensväxling.

Teknikområdet

Största kompetensutvecklingsbehovet återfinns för gymnasieingenjörer, tekniker och högskoleingenjörer i regionen. Motsvarande utbildningar står för ca 60 procent av kompetensutvecklingsbehovet. För individer med behörighet erbjuder Umeå universitet 182 olika kurser, varav 124 kan läsas på halvfart och 46 på distans. Kurserna finns inom vitt skilda teknikområden såsom Affärsmässig tjänstedesign och teknikutveckling, Applikationsutveckling för internet, Artificiell intelligens – grunderna, Telerobotik och tillämpad sensorfusion etc. Umeå universitet kan för denna grupp också erbjuda åtta olika program på avancerad nivå som kan avslutas med en magisterexamen efter ett år och sålunda kan inrymmas inom ramarna för omställningsstudiestödet. Exempel på programinriktningar är IT-management, samhällsplanering och hållbarhet och artificiell intelligens.

Handel och administration

Ungefär 10 procent av kompetensutvecklingsbehovet finns inom handel och administration, men här för grupper som har gymnasial- eller YH-utbildning. För individer med behörighet erbjuder

³ SCB: Statistikdatabasen, Arbetsmarknad, Regionala Matchningsindikatorer, Efterfrågan och matchning, Tabell E4,

UMEÅ UNIVERSITET

Umeå universitet 144 olika kurser, varav 23 på halvfart och 14 på distans. Exempel på kurser är Företaget, miljön och samhället samt Innovation och affärsutveckling.

Vård och omsorg

Ungefär 10 procent av kompetensutvecklingsbehovet finns inom vårddyrken. För individer med behörighet erbjuder Umeå universitet 181 olika kurser varav 92 på halvfart och 63 på distans. Exempel på kurser är Arbetsliv och hälsa, Hälsa och familj hos unga HBTQ-personer samt Same- och urfolkshälsa. Umeå universitet erbjuder också 14 utbildningsprogram som avslutas inom ett år med en magister- eller specialistsjuksköterskeexamen.

Förskola och skola

Ungefär 9 procent av kompetensutvecklingsbehovet finns inom olika läraryrken. För individer med behörighet erbjuder Umeå universitet 177 olika kurser varav 135 kan läsas på halvfart och 109 på distans. Det är också möjligt att läsa exempelvis ett magisterprogram i pedagogik eller i pedagogisk yrkesverksamhet.

Ett nationellt professionsprogram för rektorer, lärare och förskollärare inom skolväsendet är under utveckling. Programmet föreslås från regeringen att träda i kraft den 1 juli 2024. Syftet med professionsprogrammet är att skolan och förskolan ska stärkas, att fler lärare och förskollärare ska utbildas, samt att öka förutsättningarna för högre kunskapsresultat hos eleverna. Dessutom ska programmet bestå av ett nationellt meriteringssystem för legitimerade lärare och legitimerade förskollärare vilket innebär möjligheter att ansöka om en viss meriteringsnivå. Om vissa angivna villkor är uppfyllda av läraren eller förskolläraren beslutar Skolverket om olika meriteringsnivåer, varav en ska förutsätta en examen på forskarnivå.

Framtida analyser

Lärosätet avser att längre fram analysera sitt utbud utifrån den efterfrågan som kommer med det nya omställningsstudiestödet kombinerat med kriteriet att utbildningen ska bidra till att personen stärker sin ställning på arbetsmarknaden. Universitetet ser också fram emot stärkt dialog med omställningsorganisationerna.

När universitetet i denna rapport fortsättningsvis lyfter fram utbildningar ska dessa ses som *exempel* på främjande av livslångt lärande och omställning.

Utbildningsutbudets form och studietakt

Utbildningarnas distributionsform och studietakt är av stor vikt för personer som är yrkesverksamma och vill arbeta parallellt med studier. En stor del av Umeå universitets utbud av utbildning med fokus på livslångt lärande utgörs av fristående kurser på olika nivåer, såväl campusförlagda som på distans. Höstterminen 2022 utlystes 827 fristående kurser vid Umeå universitet. Av dessa var 40 procent distanskurser varav majoriteten har 50 procent studietakt eller lägre.

Trots ett stort utbud av program och fristående kurser, kan omfattningen vara ett hinder för yrkesverksamma i synnerhet om studierna förutsätter fysisk närvaro. Här ser universitetet behov av ytterligare utveckling och anpassning, inte minst genom att dels bjuda ut kurser som ingår i program, dels dela upp kurser i kortare moduler för att tillgodose mer specifika behov.

UMEÅ UNIVERSITET

Anpassningar kan också göras i form av lägre studietakt, genom att erbjuda kurserna digitalt och flera gånger under året eller koncentrerat vid särskilda tillfällen.

Umeå universitet har redan idag ett stort och brett utbud av distansutbildning, helt eller delvis nätburet. Andelen distans- och nätburen utbildning var oförändrad mellan åren 2020 och 2021 men har dessförinnan ökat i ett längre perspektiv. Ett exempel på hur Umeå universitet utvecklar sitt distansutbud är en ny civilingenjörsutbildning på distans inom teknisk kemi som startar hösten 2023. Programmet är tänkt att bidra till kompetenshöjning och livslångt lärande på avancerad nivå inom kemiområdet men även inom andra områden såsom matematik och datavetenskap. Båda inriktningarna "hållbar kemi" och "materialkemi och energi" kopplar till de omfattande industrisatsningarna som pågår i norra Sverige.

Umeå universitet har analyserat ett antal utbildningsprogram som lärosätet ger både som campusutbildning och som distansutbildning avseende bland annat ålder på de antagna studenterna. Analysen omfattar sjuksköterskeprogrammet, socionomprogrammet, teologprogrammet, studie- och yrkesvägledarprogrammet, apotekarprogrammet samt högskoleingenjörsprogrammet i elkraftteknik. I fallet med apotekarprogrammet användes apotekarprogrammet i Uppsala som campusbaserad referens och i fallet med elkraftteknik användes högskoleingenjörsprogrammet i elektronik och datorteknik vid Umeå universitet som campusbaserad referens.

Analysen visar att den genomsnittliga effekten av att förlägga en utbildning på distans är att andelen studenter äldre än 25 år ökar med ungefär 45 procentenheter. Omläggningen av Kostvetarprogrammet från campus- till distansutbildning med första intag hösten 2022 visade sig attrahera äldre studenter. Flertalet studenter är nu i åldersgruppen 30-40 år, med en medelålder på 34, vilket i snitt är 10 år äldre än den tidigare. Variationen mellan olika utbildningar är stor, men detta indikerar ändå att nätbaserad distansutbildning främjar det livslånga lärandet och möjliggör vidareutbildning för de som vill kombinera studier med förvärvsarbete. Analyserna visar också att vid en omläggning av utbildningsprogram som varit campusförlagda till att bli nätburna riskerar att missgynna kompetensförsörjningen av norra Sverige då huvuddelen av studenterna vid de nätburna utbildningarna kommer från andra delar av Sverige.

Att decentralisera utbildning till andra orter kan göra att individer med tidigare utbildning ser möjlighet till kompetensutveckling eller karriärväxling. Till exempel erbjuder Umeå universitet arbetsintegrerad lärarutbildning på ett flertal orter i Västerbottens inland. Medelåldern på dessa studenter är betydligt högre än på motsvarande campusförlagda utbildningar. Regeringens satsning på decentraliserade vårdutbildningar och vårdutbildningar på distans är en annan viktig del av Umeå universitets planerade arbete för kompetensförsörjning och livslångt lärande. Umeå universitet har där fått 8,5 miljoner kronor i anslag för att utöka distansförlagd och decentraliserad utbildning till biomedicinsk analytiker, sjuksköterska, barnmorska och specialistsjuksköterska (psykiatrisk vård respektive distriktssjuksköterska). Den decentraliserade sjuksköterskeutbildningen förväntas starta hösten 2023.

Umeå universitet har som ett av nio lärosäten fått regeringens uppdrag att utveckla öppna nätbaserade utbildningar för klimatomställning. Universitetet erbjuder hösten 2022 fyra olika utbildningar. Umeå universitet har i övrigt inte valt att satsa på öppen nätbaserad utbildning.

Umeå universitet har dels ett stående utbud av uppdragsutbildningar, dels kan utbildningar skraddarsys efter uppdragsgivarens behov.

UMEÅ UNIVERSITET

Kommunikation

Umeå universitet har behov av att utveckla sina webbsidor för målgruppen yrkesverksamma eller tidigare yrkesverksamma som söker kompetensväxling eller kompetensutveckling. Ett sådant arbete pågår.

UMEÅ UNIVERSITET

BILAGA

Tabell 1 Antal personer med kompetensutvecklingsbehov i olika FA-regioner och deras aktuella utbildning. Urvalet utbildningar svarar för ca 95 procent av totala antalet. Data från SCB: Statistikdatabasen, Arbetsmarknad, Regionala Matchningsindikatorer, Efterfrågan och matchning, Tabell E4⁴.

Utbildning	FA41 Östersund	FA42 Sundsvall	FA44 Örnsköldsvik	FA48 Umeå	FA52 Skellefteå	FA55 Luleå
53A+55Q gymnasieingenjörsutbildning	92	265	90	135	108	233
53E data-, el- och energiteknisk utbildning, gymnasial nivå	75	206	37	106	80	206
55H högskoleingenjörsutb.; väg- och vatten, byggnadsteknik, lantmäteri	36	41	25	84	24	61
33H handel- och administrationsutbildning, gymnasial nivå	48	78	26	79	24	88
55J högskoleingenjörsutbildning; teknisk fysik, elektro- och datateknik	36	59	38	74	45	47
55I högsk.ing.utb; maskinteknik, fordons- farkosteknik, industriell ekon.	37	42	56	72	42	27
73OX vård- och omsorgsutb.; övrig gymn. utb. i hälso- och sjukvård	44	63	12	46	17	77
55T teknikutbildning, yrkeshögskolan	17	66	16	40	14	114
15HP lärarutbildning grsk senare år och gymn., allmänna + praktiskt-estet.	12	6	9	31	0	9
15G lärarutbildning för grundskolans tidigare år	16	16	5	26	4	19
73B barn- och fritidsutbildning, gymnasial nivå	82	50	8	26	31	42
35Y YH-utbildning i företagsekonomi, handel, administration	15	34	4	25	7	33
75N sjuksköterskeutbildning, grundutbildning	32	56	13	24	9	85
63Z naturbruksutbildning, gymnasial nivå	38	25	7	15	8	31
53I industriutbildning, gymnasial nivå	5	17	11	13	9	21
53B byggutbildning, gymnasial nivå	7	9	3	8	7	16

⁴ https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_AM_AM9906_AM9906A/RegionInd19E4N/

UMEÅ UNIVERSITET

Tabell 2 Antal personer med kompetensväxlingsbehov i olika FA-regioner och deras aktuella utbildning. Urvalet utbildningar svarar för ca 82 procent av det totala antalet individer. Data från SCB: Statistikdatabasen, Arbetsmarknad, Regionala Matchningsindikatorer, Efterfrågan och matchning, Tabell E4⁵.

Utbildning	FA41 Östersund	FA42 Sundsvall	FA44 Örnsköldsvik	FA48 Umeå	FA52 Skellefteå	FA55 Luleå
53I industriutbildning, gymnasial nivå	391	549	353	607	467	809
53F fordonsutbildning, gymnasial nivå	213	197	70	291	188	337
53B byggtutbildning, gymnasial nivå	131	159	76	211	74	255
73OX vård- och omsorgsutb.; övrig gymn. utb. i hälso- och sjukvård	168	221	61	192	119	289
73B barn- och fritidsutbildning, gymnasial nivå	171	221	50	168	122	255
53E data-, el- och energiteknisk utbildning, gymnasial nivå	146	254	63	167	169	361
83T transportutbildning, gymnasial nivå	127	91	39	145	95	157
63Z naturbruksutbildning, gymnasial nivå	124	100	35	84	71	179
75X övrig utb. inom hälso- och sjukvård, social omsorg, eftergymnasial	25	33	18	84	17	59
33H handel- och administrationsutbildning, gymnasial nivå	34	84	23	73	34	84
53A+55Q gymnasieingenjörsutbildning	29	51	37	73	45	78
35E ekonomutbildning, högskoleutbildning (minst 3 år)	31	95	9	66	31	62
83R restaurang- och livsmedelsutbildning, gymnasial nivå	60	58	23	63	33	75
25H humanistisk utbildning, eftergymnasial nivå (minst 3 år)	28	37	10	54	9	33
45B biologutbildning, högskoleutbildning (minst 3 år)	22	27	3	52	9	21
35X övrig utb. i samhällsvetenskap, juridik, handel, admin., eftergymnasial	11	22	6	50	15	28

⁵ https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_AM_AM9906_AM9906A/RegionInd19E4N/